

AHMED MEHMEDOVIĆ
Gazi Husrev-begova biblioteka

ABDULKERIM-EFENDIJA DEFTERDARIJA ZUHDI SARAJLIJA I NJEGOV SPJEV *ŠURUT-I ISLAM*

Sažetak

Abdulkerim Zuhdi Defterdarija, kadija i pjesnik, nije posve nepoznat našoj javnosti, jer su ga spominjali prethodni autori poput Handžića, Hadžijahića, Stojakovića i drugih. Potječe iz poznate hanedanske i alimske porodice Defterdarija iz Sarajeva koja je dala više alima, kadija, muderrisa, državnika (Abdullah-paša Defterdarija). Rođen je u Sarajevu početkom 19. stoljeća, a umro, također, u Sarajevu 1897. godine. Bio je toliko ugledan da je smatran Božijim prijateljem (*evlija*). Bavio se književnim radom na orijentalnim jezicima. Napisao je više pjesama na turskom jeziku, većinom tariha, ali i jednu podulju pjesmu o Sarajevu. Prezentirao ju je svojevremeno Mehmed Handžić uz skromne podatke o njenom autoru. Jedan rukopisni kodeks, koji predstavlja Zuhdijev autograf, čuva se u Arhivu Srpske Akademije nauka (br. 147) u Beogradu. Defterdarević se veoma uspješno bavio kaligrafijom i prepisivanjem orijentalnih rukopisa, Poznato je nekoliko njegovih levhi i više prijepisa orijentalnih rukopisa.

Rukopis kojim smo se služili također se čuva u Gazi Husrev-begovoj biblioteci, R-9651. Prepisan je crnom tintom, lijepim, vokaliziranim nashi pismom na 14 stranica srednje veličine. Tekst je oivičen dvjema crvenim linijama. Imaju kustode. Koliko mi poznajemo Zuhdijev rukopis, ovo bi mogao biti njegov autograf. Na to bi mogla ukazivati i jedna intervencija u tekstu gdje je precrtana riječ *Džennet*, a umjesto nje upisana riječ *Ne'im*. U ovom radu ponudit ćemo transliteraciju cijelog spjeva koji broji 282 stiha.

Ključne riječi: Abdulkerim Zuhdi Defterdarević, kadija, pjesnik, kaligraf, spjev *Šurut-i islam*, didaktička poezija, alhamijado

Na Abdulkerima Zuhdija Defterdariju (Defterdarevića) prvi je skrenuo pažnju rahmetli Mehmed-efendija Handžić u svom radu *Sarajevo u turskoj pjesmi*¹. Potom ga je spomenuo i donio nekoliko njegovih stihova iz djela kojeg u ovom radu predstavljamo Muhamed Hadžijahić u *Muslimanskoj svijesti* pišući o našoj ljubavnoj poeziji iz prošlih stoljeća.² I Šabanović se kratko

1 Mehmed Handžić, „Sarajevo u turskoj pjesmi“, *Glasnik IVZ*, XI/1943, u više nastavaka.

2 Muhamed Hadžijahić, „Ljubavna poezija muslimanskih pjesnika iz Bosne u prošlim stoljećima na hrvatskom jeziku“, *Muslimanska svijest*, I/1936., br. 31, str. 9.

osvrnuo na ovog pjesnika³, te dr. Fehim Nametak u svom *Pregledu književnog stvaranja*⁴. Sporadično su ga spominjali i drugi autori, Mehmed Mujezinović i drugi.

Abdulkerim-efendija Defterdarija Zuhdi Sarajlija, alim, pjesnik i kaligraf, rođen je u Sarajevu početkom 19. stoljeća. Sin je Muhammeda Emin-efendije, unuk Mustafa-efendije, a praunuk Abdulkerim-efendije. Njegov pradjed Abdulkerim-efendija Defterdarija, kadija, sin kadije Ahmeda Sa'da, sina Abdullahova, živio je u Sarajevu u 18. stoljeću. Bio je kadija u više mjesta u Bosni i Hercegovini i drugim krajevima Osmanskog carstva. Bašeskija bilježi da je u ljeto 1774. godine otišao na dužnost kadije u Dupnicu. Ljetopisac na više mjesta u svom *Ljetopisu* govori o ovom kadiji i njegovim sinovima.⁵ Ovaj Abdulkerim-efendija, njegovi sinovi i potomci spominju se u svim in'āmāt defterima i mnogim drugim dokumentima u sidžilima sarajevskog suda iz druge polovine 18. i prve polovine 19. stoljeća. Jedan od njih je muderris Sunullah-efendija Defterdarija.⁶ Tri godine kasnije boravio je u Sarajevu, jer je 1777. godine potpisan kao svjedok sudskog akta u sidžilu sarajevskog kadije, br. 18. Tu je označen kao „ponos plemenitih kadija Defterdar-zade Abdulkerim-efendija“.⁷ Bašeskija ga navodi kao prvog na listi sarajevskih kadija koji su u 1780. godini čekali na nove kadiluke, a s njim je spomenut i sin mu Mustafa-efendija, mulazim, te još dvojica sinova čija imena ljetopisac ne spominje. Bašeskija bilježi i njegovu smrt u 1211. (1797.) godini i kratko o njemu kaže da je bio kadija na položaju, da je stanovao u Buzadžinoj mahali i da je umro u osamdesetoj godini života. Defterdarije su stanovali u Buzadži hadži-Hasanovoj mahali i kopali se u haremu te džamije. Prema Bašeskiji, Abdulkerim-efendija je bio i na položaju bosanskog defterdara. Kao što je i zabilježeno u genealogiji ove porodice i njegov najstariji poznati predak Ismail-efendija bio je defterdar, i po njemu su Defterdarije i dobili prezime. Bašeskija je opremio jednog od Defterdarijinih sinova kojemu nije naveo ime.

Abdulkerim Zuhdi Defterdarija najpoznatiji je od svih Defterdarija, ako izuzmemo Silahdara Abdullah-pašu Defterdariju, bosanskog valiju od 1780. do 1785. godine.⁸

3 Hazim Šabanović, *Književnost muslimana BiH na orijentalnim jezicima*, Sarajevo 1973, str. 584-585.

4 Fehim Nametak, *Pregled književnog stvaranja bosanskohercegovačkih muslimana na turskom jeziku*, Sarajevo 1989, str. 223-224.

5 Mula Mustafa Ševki Bašeskija, *Ljetopis (1746-1804)*, prijevod s turskog, uvod i komentar Mehmed Mujezinović, Sarajevo, 1987., str. 129, 194, 200, 332, 450.

6 GHB, *Sidžil 39*, str. 224; *Sidžil 40*, str. 45; *Sidžil 46*, 218, i zadnja korica.

7 GHB, *Sidžil 18*, str. 123.

8 Safvet beg Bašagić, *Znameniti Hrvati, Bošnjaci i Hercegovci u Turskoj carevini*, Zagreb, 1931., str. 2; Salih Sidki Hadžihusejnović Muvekkīt, *Povijest Bosne I*, Sarajevo, 1999., str. 584-591.

Po okončanju školovanja u nekoj od sarajevskih medresa (je li odlazio u Istanbul na nauke nije zabilježeno), Abdulkerim Zuhdi-efendija radio je kao pisar u sudnici, a kasnije kao „pravedni kadija“. Bavio se naukom, kaligrafijom i poezijom. Umro je u Sarajevu 1874. godine i bio ukopan s početka mezarja Nad Kovačima, odmah s desne strane puta, na mjestu gdje se doskora nalazilo skladište građevinskog materijala, a danas zgrada Rijaseta u izgradnji. Narod je rado zastajao kraj njegova mezara i učio mu Fatihu, jer je bio izuzetno poštovana ličnost i čovjek bez moralnih posrnuća, a to narod itekako zna cijeniti. Čak je smatran evlijom (Božijim prijateljem). Mezarje je uništeno prije 1943., godine, a kameni nišani Defterdarije, sa ulemanskim mušebek turbanom, preneseni su na Grličića Brdo gdje se i danas nalaze. Iz stihovanog tariha, na turskom jeziku, saznajemo da je Abdulkerim-efendija „u šehar Sarajevu slovio kao učen čovjek. Više godina je služio ispravnom Šeriatu. Bijaše pjesnik odabranih djela, sposoban u donošenju rješenja, poznavalac dosjetki, pun vještine, drug u društvu uljudnih. U početku bijaše kadijski pisar, a kasnije ispravan kadija. Od bolesti srca otišao je s prolaznog svijeta.“⁹

Autor Zuhdijeva posmrtnog tariha jeste pjesnik *Halim*, a riječ je o Ahmedu Asim-efendiji Muteveliću, mutevelliji Gazi Husrev-begovog vakufa.

Iza Abdulkerim-efendije Defterdarije ostala su trojica sinova: Nuri, Behai i Rašid.¹⁰

Na prvom listu rukopisa R-4139 Gazi Husrev-begove biblioteke Abdulkerim Zuhdi je ostavio svoj potpis u vidu jedra i otisak pečata.

Zuhdi kao kaligraf i prepisivač orijentalnih rukopisa

Abdulkerim-efendija Defterdarija bio je poznat u Sarajevu kao odličan kaligraf i prepisivač orijentalnih rukopisa.

Njegov je kaligrafski i prepisivački rad jedan lijep rukopis *Divana Hasana Kaimije* iz 1850. godine, koji se čuva u Gazi Husrev-begovoj biblioteci u Sarajevu. Rukopis ima 140 stranica srednjeg formata, pismo *ta'liq* sa elementima *riq'e*, tinta crna, tekst u dva stupca, a svaki stubac uokviren crvenim linijama. Rukopis se čuva pod signaturom R-1904 a kataloški je obrađen u IV svesku Kataloga.¹¹

U kodeksu R-4487 Gazi Husrev-begove biblioteke na više mjesta nalazi se njegov potpis što bi moglo ukazivati na to da je i sam prepisao neke dijelove ovog kodeksa. On je bio drugi vlasnik ovog rukopisa.¹²

9 Mehmed Mujezinović, *Islamska epigrafika Bosne i Hercegovine, knjiga I*, Sarajevo 1974, str. 148-149.

10 Šabanović, *Književnost*, str. 584.

11 Fehim Nametak, *Katalog GHB*, London-Sarajevo, 1998., sv. 4, str. 1-126.

12 Isto, str. 364-365.

Abdulkerim Zuhdi Defterdarija prepisao je dvije risale na turskom jeziku (jedna govori o Poslanikovim roditeljima) 1845. godine. Rukopis se nalazio u Orijentalnom institutu u Sarajevu R-2455/1-2.¹³

Godine 1872. Abdulkerim je prepisao djelo *Kitab 'awniyya fī tarğama gawṭiyya*.¹⁴ Defterdarija je prepisao i ostala sufijska djela iz ovog kodeksa što se jasno vidi iz rukopisa. Djela su prepisana krupnijim *nashi* pismom, na 456 stranica srednje veličine. Rukopis se čuva u Gazi Husrev-begovoj biblioteci (R-4467/5). Zahvaljujući Abdulkerimovom potpisu na kraju ovog rukopisa i još jednom, duljem, koji se nalazi na početku rukopisa R-5254-4 iste biblioteke,¹⁵ možemo sastaviti čitavu genealogiju njegove porodice: *Derwiš Abdulkerim Zuhdi, nakšibendija, Sarajlija, sin Muhammeda Emīna, sina Mustafa, sina Abdulkerima, sina Ahmeda Saida, sina Abdullaha, sina Ahmed-age, sina hadždži-Muhammed-efendije, sina Ismail-efendije, defterdara Bosne*.

Kao vlasnik rukopisa jednog astrološkog djela (GHB R-2557, list 1a) Abdulkerim se potpisao i ostavio otisak pečata u kojemu piše: *Ḥadīm šer'ī Muḥammadī, 'Abdulkarīm Zuhdī, 1260. - Čuvar Muhammedovog šeriata, Abdulkerim Zuhdi, 1844*.¹⁶ Tu je i zapis Zuhdijevom rukom da je rukopis otkupljen na muhallefatu iza umrlog mutevellije. Riječ je o Dervišu Muhammedu Rizai-efendiji, mutevelliji Gazi Husrev-begovog vakufa čiji potpis i pečat stoji na istom mjestu. Njemu je Zuhdi spjevao posmrtni tarih.

Abdulkerim-efendija Defterdarija je 1845. godine naslikao Sultan Ahmedovu džamiju sa šest vitkih munara, a ta slika-levha se i danas čuva u turbetu «Sedam braće» u Sarajevu.¹⁷ U prednjem planu je kaligrafski ispis maksime *La ilahe illallah*, u kufskom pismu, koji predstavlja ogradu džamije, a sa strane su dva vitka čempresa. Sve je urađeno u skladnim i dopadljivim bojama.

Zuhdi kao pjesnik

Abdulkerim-efendija Defterdarija pjevao je stihove na turskom jeziku pod pjesničkim pseudonimom *Zuhdi (Asketski)*. Jedan rukopisni kodeks, koji predstavlja Zuhdijev autograf, čuva se u Arhivu Srpske akademije nauka (br. 147) u Beogradu.¹⁸ Ovdje nalazimo nekoliko vrlo uspješnih Zuhdijevih pjesama. Tu je i pjesma od 14 strofa, sa po pet bejtova, o kretanju mjeseca oko zemlje, zatim kronogram smrti nekog Muhammeda (vjероватно mutevellije

13 Muhamed Ždralović, *Bosansko-hercegovački prepisivači djela u arabičkim rukopisima II*, Sarajevo, 1988., str. 295.

14 Haso Popara, *Katalog GHB*, London-Sarajevo 2004, sv. 13, str. 287-292.

15 Zejnil Fajić, *Katalog GHB*, London-Sarajevo, 2003., sv. 11, str. 621.

16 Mustafa Jahić, *Katalog GHB*, London-Sarajevo, 2002., sv. 12, str. 308.

17 Mehmed Mujezinović, *Islamska epigrafika Bosne i Hercegovine, knjiga I*, Sarajevo 1974, str. 446.

18 Momčilo Stojaković, „Književna manuscripta u Arhivu SANU“, *POF XXXI*, Sarajevo, 1982., str. 136-137.

GHB vakufa Riza'i-efendije), kronogram o postavljenju Fadil-paše Šerifovića za mutesellima, hvalospjev bosanskom veziru Halilu Ćamil-paši. Momčilo Stojaković, koji nam je skrenuo pažnju na ovaj Zuhdijev autograf, tvrdi da je Zuhdijev otac Muhamed Emin-efendija bio sarajevski muftija, ali to nije tačno.¹⁹ Kod Šabanovića, na kojeg se Stojaković poziva, nema tog podatka.²⁰ Uostalom, sve muftije iz tog vremena već su nam poznate (Sejjid Muhammed-efendija Svrako, Ahmed-efendija Ćesrija, Ali Šakir-efendija Ćesrija, Muhammed Šakir-efendija Muidović).

Po svemu sudeći Zuhdi je bio derviš nakšibendijskog reda i, vjerovatno, murid šejha Abdurrahmana Sirrija. U turbetu šejha Abdurrahmana Sirrija na Oglavku kod Fojnice bio je uramljen Zuhdijev tarih povodom smrti šejha Sirrije iz 1847. godine.²¹ Tarih je na turskom jeziku, a sastojao se od pet bejtova. Rukopis u kojem je bio zapisan tarih propao je u posljednjem ratu (preveo ga je Mujezinović), ali je sačuvan jedan prijepis u sidžilu sarajevskog kadije br. 82.²²

Zuhdi je spjevao i kronogram smrti Muhammeda-Rizaija, mutevellije Gazi Husrev-begova vakufa, koji je umro 1853. godine, i ukopan kraj Begove džamije.²³ I Kadić u svom *Zborniku* bilježi tri Zuhdijeva kronograma.²⁴ U kodeksu Orijeentalnog instituta u Sarajevu (R-2932) nalazila su se dva Zuhdijeva bejta pod naslovom *Defterdari-zade soylemiš*. Poznata je i jedna njegova uspjeta pjesma o Sarajevu koju je preveo i prezentirao Mehmed Handžić u već spomenutom radu. Poput ostalih naših pjesnika koji su pjevali na orijentalnim jezicima i na bosanskom (Ilhamija, Sirrija, Kaimija), i on je neuporedivo bolji pjesnik na orijentalnim jezicima nego na maternjem.

U Gazi Husrev-begovoj biblioteci postoji Defterdarijeva *Medžmu'a* (R-5642) u kojoj ima tesavvufskih misli, komentara sentenci iz Rumijeve *Mesnevije*, astroloških skica, zapisa o liječenju nekih bolesti i drugog. Da se Abdulkerim Zuhdi zbilja bavio narodnom medicinom vidi se iz jednog zapisa sarajevskog kadije hadži-Mustafa-efendije Muhibbija o liječenju konja: *tako sam čuo od sejjida Abdulkerim-efendije*.²⁵ Njih dvojica bili su savremenici i prijatelji.

19 Isto, str. 87.

20 Šabanović, *Književnost*, str. 584.

21 Mehmed Mujezinović, *Islamska epigrafika Bosne i Hercegovine, knjiga II*, Sarajevo, 1977., str. 487-488.

22 GHB, *Sidžil* 82, str. 83.

23 *Spomenica Gazi Husrev-begove četiristogodišnjice*, Sarajevo, 1932., str. 134; Mehmed Mujezinović, *Islamska epigrafika Bosne i Hercegovine, knjiga I*, Sarajevo, 1974, str. 303, 541.

24 Muhamed Enveri Kadić, *Zbornik XXIII*, str. 368; *XXIV*, str. 198; *XXV*, str. 136-137.

25 Paić-Vukić, *Svijet Mustafe Muhibbija*, Zagreb, 2007., str. 143.

Najzad, Abdulkerim Zuhdi-efendija Defterdarija autor je jednog djela u stihovima koje govori o osnovama vjere i glavnim islamskim načelima. Riječ je o nekoj vrsti stihovanog ilmihala kojeg je Zuhdi prvobitno spjevao na turskom jeziku, a 1874. godine prevao na bosanski. Naslov mu je *Šurut-i islam ve nesajih el-enam bi lisan-i Bosnevi*, dok je verzija u prijevodu naslovljena kao *Terceme-i Abdulkerim Zuhdi-efendi Šurut-i islam ve nesayih el-enam bi lisan-i bosnevi*. Rukopis, GHB R-3322-5. Djelo je kataloški obrađeno u Katalogu GHB, sv. 13.²⁶

Rukopis kojim smo se služili također se čuva u Gazi Husrev-begovoj biblioteci, R-9651. Prepisan je crnom tintom, lijepim, vokaliziranim *nashi* pismom na 14 stranica srednje veličine. Tekst je oivičen dvjema crvenim linijama. Imaju kustode. Koliko mi poznajemo Zuhdijev rukopis, ovo bi mogao biti njegov autograf. Na to bi mogla ukazivati i jedna intervencija u tekstu gdje je precrtana riječ *Džennet*, a umjesto nje upisana riječ *Ne'im*. Ovakve intervencije unosili su autori, dok su prepisivači djela prepisivali bez izmjena. Godina prijepisa nije navedena.²⁷Vlasnik rukopisa bio je Muharem, sin Hasanov, Hasanbegović, tabor imam u Zagrebu, a nakon njega muderris Gazi Husrev-begove medrese hafiz Sinanudin-efendija Sokolović koji ga je uvakufio.

Pjesnik je u završnim stihovima naveo svoj pjesnički mahlas (Zuhdi) i svoje ime (Abdulkerim).

Spjev nema pjesničkih pretenzija, autoru je glavni cilj da uputi na Pravi put, da odgoji, podsjeti na dužnosti i obaveze svakog svjesnog i savjesnog muslimana, naročito osjetljiviji dio populacije, žene i djecu. Djecu savjetuje, a žene ruži, i prijeti im Božjom kaznom.

U ovom radu ponudit ćemo transliteraciju cijelog spjeva koji broji 282 stiha. Za objašnjenja brojnih turcizama, kojima obiluje i ovaj spjev, i svi domaći alhamijado tekstovi, čitaocce upućujemo na Škaljićeve *Turcizme* i druga relevantna djela iz ove oblasti. Većini upućenih čitatelja ovi izrazi su poznati. Mi ćemo, ipak, tamo gdje je neophodno, ponuditi objašnjenja, u zagradaama ili fus-notama. Pjesnik je uglavnom koristio ikavicu. U zagrade smo stavili poneko slovo koje je, po našem sudu, izostavljeno, a trebalo je biti tu.

26 Haso Popara, *Katalog GHB*, London-Sarajevo 2004, sv. 13, str. 595.

27 Osman Lavić, *Katalog GHB*, London-Sarajevo, 2005., sv. 14, str. 187-188.

- ۱۲۲۲ -
 مع

شروط الاسلام ونصايح الانا لمسان النبي ﷺ

او و ت ر س ق ي ش ر ط و ي ا ب ص ح ت س و ا ق د ه ب و س ا ن س ق ي م ي ن ف ت ر

بِسْمِ اللَّهِ الرَّحْمَنِ الرَّحِيمِ

اَوُوجِبْت بُو كِنَام اِي سُو وُخ بُو عَه اِي سِبُو مَنَام
 قَالِم بُو عَه س و ا ق د ه ش ك ر مُو جِبْتُم يَا
 قَد اَوْت نَاسِقَه سَاسَتُو و ي مُجِدَّ و ه ا م تَه
 اِي ا و ت بُو مِي لُو ه نَاس ا ب د ا د نَام ر و ل ت ه
 ا و ت و ر ق ا ي ه د و ا ا و ر م ل ك ا ا س تِغْفَار
 ا و ب ه سِو م ت ا س لَام ت بُو ق ل ت م و ي ا عْفَار
 ا ي تُو جِبْتُو م و ك ل ا د ي س لَام ا و ر نَام سِو ا ق د ه
 بُو ر ه مِي ل ي ا ب د ر ا ع ي ر ا س ت ا ي نَاس ا و د خ ا
 ا ي تُو ع و م ي ا ر ا ن م ب ش ت و س و ن ف ه و ب د ي ل ي
 ا س تِغْفِم ه ع و ر ي ل ي ا ي ز ا ي د ن و س ي د ي ل ي
 ا ي ز ا ا و و خ ن ش ت ا ا ي م ا د ا و ا م ق ا ز م د ي ر ا ا ي س لَام
 ا س و ه ت ر س ق ه ش ر ط و ه ن ق ه ر ن ا ت ه بُو ت ا م
 ب د س ا ن ت ا ب ج ر ك ا ش ر ط ه و ا ل ا م ا ز ن ا ت
 ا ي م ا ن س ي ق ي ه ن ش ا س ت ش ر ط ه ن م ا و ا ل ا و ر و ا
 ن ا ب ر ه بُو ع ه و ا ل ا ز ن ا ت د ا ي ه ب د ا ن س و ا ق و ه
 ا ي س ل ي ب ه ص ي ق ت ه ر ن ا ت ي و ا ل ا س و ا ق و م ه
 ن ش ت ا ي م ا د ه ا و بُو ع ه ا م ت ا ي س ت ي م و ر ه
 د ا ز ن ا د ه ا م و ي ا و ن و ش ت و س ه ق ا ز ا ا ي م و ر ه
 ي م ا م ي س ت ه ا و ر ن ق ه ف ي ب ر ي ل ي ق ه ن ق و ع ه
 ا و د م و ج ي بُو ع ي ه بُو ر س ت ا ي ا و د م و ق ه س و ا ق و ه

فيه

Ovo turski šartovi i nasihat svakome, bosanskijem jezikom

1B

Bismillahi-r-Rahmani-r-Rahim!
Ovo učit' počinjem i svog Boga spominjem,
falim Boga svakada, šukur Njemu činim ja.

Kad On naske sastavi Muhammedova Ummeta,
i On pomilova nas i dade nam devleta.

U turaka²⁸ je dova od meleka istigfar,
oba svijeta selamet poklonimo, ja Gaffar.

I kućnoj mu čeljadi selam od nas svakada,
Bože mili i dragi, ne rastaj nas od njija.

I njegovim jaranim' što su njega vidili,
i s njime govorili i zajedno sidili.

Iza ovog šta ima da vam kažem din-islam,
i sve turske šartove neka znate potamam.

Pedeset i četiri šarta valja nama znat',
imanskije šeset šarta nama valja virovat'.

Na(j)pre Boga valja znat' da je jedan svakome,
i poslije sifate znati valja svakome.

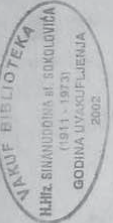
Šta nejmade u Boga i što biti ne more,
da znademo mi ono što se kazati more.

Nejma mista, urneka ni prilike, nikoga,
od nemoći Bog je burset²⁹ i od muke svakake.

---

28 U *turaka*: u muslimana, pripadnika islama. Pojam se ne odnosi na Turke kao narod.

29 *burset*, od *pur sihhat*: bez nedostatka.

نيه دؤلى نىغورى نيتفايه قوروديو ۱۰۰
 نيتما مائيه نى اوجا نيتيه اون قوروديو
 نيه دسنه نيسليوه نيتيه سيراخه نيسيريديه
 اي بوزده ايمان زيات والادايه اوزنغه ۱۰۰
 اود برليقه سواقته اوز وجوده ايفلاق
 اي اوز روفواوز نغواوز او كينواي اوسته
 اونغ نيت غوره يالويو وديسا اوتنه
 نيسجاننه قوا ناس نيسنياننه حورانه
 اوز پرويرنه سواقته جيسيه ننه سواقده
 بر يغه موقه اونغه بيت مور نغده
 اي بوزي صفتي شتوا ابا بو اونقته
 نى قازم ياننى مر ناسح والاسواقده
 اي بوغ ايمان سووي زبوت اي اون يه زبوسواقده
 اي اون ناله اومريت نيتكفه نسنات نغده
 اي بوغ ايمان وجهه تراون ويدى ستواقده
 اي نغو ووجهه نيه اوكه قوا ناس
 تراون ويدى اونجما اودا نوبد ناس
 مر قه مراود بخودي اونا بولك وهر قو
 اي بوغ ايمان كوينه تراون كويه سواقده
 اي نغو و كوينه نيه اوشك قوا ناس
 اونائمشنه بوچه قدا حودي شتوا ايا
 اون نجات اون كويه اي اون ويدى نيتما

2A

*Nije doli ni gori, nit' Ga je ko rodio,
nejma majke ni oca, nit je On kog' rodio.*

*Nije (s)desna ni slijeva, nit je straga ni sprijeda,
i Bož(je)e imanje znat' valja da je od Njega.*

*Od prilike svakake, od vudžuda i glave,
i od ruku, od nogu, od očiju i usta.*

*U Njeg' biti ne more jelo, pivo, spavanje,
ni sjeđenje k'o u nas, ni stajanje, hodanje.*

*Od biru bira³⁰ svakaka, čist je Allah svakada,
Brige, muke u Njega bit' ne more nikada.*

*I Bož(j)i sifati što imaju u Njega,
da ti kažem ja, njija znat' hi valja svakada.*

*I Bog ima Svoj život i On je živ svakada,
i On neće umrijet' nit' će nestat' nikada.*

*I Bog ima viđenje ter On vidi svaku stvar,
i Njegovo viđenje nije očima k'o u nas.*

*Jer On vidi u noći i u danu jednako,
mrka mrava di hodi u najvećemu mraku.*

*I Bog ima čujenje ter On čuje svaku stvar,
i Njegovo čujenje nije ušim' k'o u nas.*

*U najmišnje bubice kada hodi što ima,
oni bahat On čuje i On vidi daima (zauvijek).*

---

30 treba: *bire bir*, nije jednak nikome, nije sličan ničemu.

ای بوغ ایما حوکنه شتو حوکه تورا دی
 ای نفو و حوکنه نیه انا فو تو انا س
 ای بوغ ایستو اوانه تراوت استواره شتو
 داوانس بیویات ناسقو که غوره شتو نله
 ای بیسه ای زمله سو یه انسه بیستو وریو
 ای اون موره مر استو و ریت زاید جاس و حوکه
 ای بوغ ایما بیسیده سرقه که غوری
 بز قوم ای او ستمه اون تر بوری قانوی
 ای بوغ ایزنا سوا قد شتو غود ایما سوا قو استوار
 شتو یه بیلو اشتو که بیت سا قرونو آشکار
 ای بو زیه ملکه سو یو جیا و پرو یام
 شتو اشناک شتو جی تاقو جیا و پرو یام
 نیه و اینیو ای او بوغه سیرا جیو
 تر نسسه قانوی ایسوم بو تر و بیو
 ای کنا هه زاده بو زب امر سو ه زاده
 او سیر حساب به نما نیتقو ز نانه
 ای بو زه کتابه سو یو جی یا و پرو یام
 جیر ایل یه سینیو نیج بیغیم و پرو یام
 سستو تنه یه صحفه جتر سو و لفا
 ایاز نادم سو یو نیج سوا و نی او بوغ
 سو ی بو زه کتابی اینغو وی صفتی
 بیستو و نی سستو و نی والا نیج تاقو ز نانی
 بیغیره

2B

*I Bog ima hoćenje, te što hoće to radi,
i Njegovo hoćenje nije onako k'o u nas.*

*I Bog ima stvaranje, ter On stvara što hoće,
da vas svijet naskoči ne more što neće.*

*I nebesa i zemlje, sve je Allah stvorio,
i On more rastvorit' za jedan čas da hoće.*

*I Bog ima besjede ter kad hoće govori,
jezikom i ustima On ne zbori kano mi.*

*I Bog zna svakada što god ima, svaku stvar,
šta je bilo, šta će bit' sakriveno ašičar.*

*I Božije meleke, sviju hi ja virujem,
nisu insan, nisu džinni, tako hi ja virujem.*

*Ne jedu i ne piju i od Boga strahuju,
ne žene se kano mi i svom Bogu robuju.*

*I gunahne ne rade, Bož(j)i emer sve rade,
osim Boga hesaba nejma, nitko ne znade.*

*I Bož(j)e kitabe, sviju hi ja virujem,
Džebrail je snio njih, pejgamberim', virujem.*

*Stotine je suhufa, četiri su velika,
i ja znadem sviju njih, da su oni od Boga.*

*Svi Bož(j)i kitabi i Njegovi sifati,
nisu oni stvoreni, valja njih tako znati.*

بِيَعْبُورَهُ بُوْرِيَه سِيُوِيُوِي يَاوِرُوِيَم
 اُوَسُوَا قَا زِيُوَاي بُوْرِيَه اَمْرُوِيَم
 اَدَم بِيَعْبُورِي اُوِيَه اُوْتَا ج سِيُوِيُوِيَس
 مُحَمَّد نَايِيُوُوَلَايِي بِيَعْبُورِيَه سِيُوِيُوِيَا س
 اُوِيَه يُوَسْلَا ن سِقْرَا ن سِر يِعْتَم سِيُوَا قُوَا
 اِي شَر يِعْت بُوْرِيَه اُوِيَه قَا زُو سِيُوَا قُوَا
 دُو قَسْتَا نَه سِيُوِيَه شَر يِعْت مَرِيَه بَا قِي
 شَتُوِي قَا زُو م دُوْرُوْرِيَا اُوُو كِتَاب غُوْرِي
 تَرِيَسْتَا اِي تَرِيَا سْت مَر سِلَا جُو نَا شَتُوَا اِيَا
 اُوَسْتَا لُو سُوَا نِيَه بَرُوِيَه مَانَه اِيَا
 اِي قِيَا مَسْقُوَا ن دَا كَه دُو كِي دُوْرُوْرِيَا م
 شَتُوِيَه لِيُوَاي رُوُو نُو دَا يَه اُوُو بُوَا يُوُوِيَا
 بُوْرِيَه مِيَلُوُوَاي نَا س نِيَسْطَا شِيَقِيَه و سُوَا سَا
 مِيَسَه نَبِي سَقْلُوَا م اُوُو نَا شِيَه نَفْسَا
 نَفْسِيَه غُوْرِي سِيُوَا قُوَا اُوُو شِيَطَا نَه سُوَا قُوَا
 يَاتِي قَا زُو م اُوِي سِيَت پَر يَمَاي نَغَه اُوُو مَه
 وَا سَجَه مَخْلُوُق بُوْم رِيَت يَا اُوِيَت اُوُو رِيُوِيَت
 اُوُو قَبُوْرُو حَسَاب دَا ت نَا قِيَا مَتُو سِيَتَا يَت
 صِرَا ط اِي مَرَا نِيَه حَق اِي جَهَنَّم اِي جَهَنَّم
 سِيُوَا قِي لُو جَهَنَّم وَا لَاح سِيُوَا قِي تُوْرِي كِي اِي حَق
 دِيْن اِسْلَام يَد نُوِيَه يَت وَضُووه وِيْرُوِيَم
 تَرِيَسُو سُوَا قُوَا وَا سِيُوَا يَاح تَا فُو وِيْرُوِيَم

3A

*Pejgambere Božije, sviju hi ja virujem,
oni su kazivali Bož(j)i emer, virujem.*

*Adem pejgamber prvi, on je otac sviju nas,
Muhammed najpotljeni, pejgamber je sviju nas.*

*On je poslan s Kur'anom, Šeri'atom svakome,
i Šeri'at Božji on je kaz'o svakome.*

*Dok nestane svita Šeri'at mu je baki (vječan),
što ti kažem dobro znaj, ovo kitab govori.*

*Trista i trinest mursela među njima što ima,
ostalo su enbije, broja njima ne ima.*

*I Kijametski dan da će doći dobro znam,
što je lipo i ružno da je od Boga i to znam.*

*Bože mili, čuvaj nas šejtanskije vesvesa,
mi se Tebi sklonjamo od našije nefsa.*

*Nefs je gori svakada od šejtana svakome,
ja ti kažem ovi sjet (savjet), primaj njega od mene.*

*Vas će mahluk pomrijet', pa opet oživjet',
u kaburu hesab (račun) dat' na kijametu stajat'.*

*Sirat i mizan hakk, i Džehennem i Džennet
svaki (će) u Džehennem vlah³¹, svaki turčin u Džennet.*

*Din i islam jedno je i pet farzova virujem,
tri su svakom, dva nisu, ja hi tako virujem.*

---

31 Pod ovim pojmom pjesnik tretira svakog nemusliman, pojam *vlah* ne podrazumijeva vjersku niti nacionalnu pripadnost.

بُوغَه زَنَانِي يَدِ بُوغَه اِي بَاتِ وَا قَانَه قِلَانَاتِ
 اِي مَضَانِ بُوَسْتِي فَرُضِيَه آ وَا قُو سِوَا فَرُضَانِ
 مَالِ زَكَاتِ دَا وَا قِي فَرُضِيَه اُو نُو مَه فُو غَا اِي مَالِ
 اِي نَا كَا بُوَا وُ بِي كِي فَرُضِيَه فُو مَالِه اِي مَالِ
 اُو اَبْدَسْتَه فَرُضُوَه جَبَرِ سُو زَنَانِي جِي تِي
 رُو قَه اُو بَرَا اِي بُو غَه سِوَا فَرُضَانِ وَا لَا اُو بَرَانِي
 غَلَا وُ وُ مَسْخِ اُو جِي نِي تِي مَوْ قَرُم رُو قُم يُو تَرَانِي
 اُو غَسْلَه فَرُضَه تَرِي بِرُو وَا دُسْتَه اِي مَلِكِي
 اُو نُو سِ وُ وُ وُ تَوْرِي تِي بِا سِوُ جُو دُ وَا اُو بَرَانِي
 تَرِي نِي تَم فَرُضَه اِي مَالِ بِرُو وُ نِي تِي جِي نِي تِي
 اُو دَرِي تِي رُو قَامِ بُو زَمَلِي بُوَا وُ بَرَا زُو وُ بَرِي تَرِي
 اُو بِي تِي اُو دَرِي تِي بُو زَمَلِي رُو قَه سِلَا قَبِي رِ بُو تَرِي
 بِرُ دِ مَازِمُ فَرُضَه مَسَانَتِ رَا يِكِي تِي اُو زَنَانِي
 اُو دِ مَازَه وَ قَتِ زَنَانِ اِي سَبِيَه اُو بَا لِكِي
 مَازِ دِي كَشُو قِلَانَانِي اُو نُو مَسْتُو اُو جِي سِي تِي
 عَوْرَتِ مَسْتُو يُو قَرِي تِي بِرُ دِ نَا قِي لَتُو مَسَانَتِ
 مَشْرَطِيَه نِي تِي اُو جِي نِي تِي مَسْتُو كَشُو مَازِمُ قِلَانَاتِ
 اُو مَازِ وَا وُ نَمَرَا سَنَاشِيَه مَشْرَطَه دُو بَرُو زَنَانِ
 بِرُو تَكْبِي رِ اُو جِي نِي تِي نَا قِي اِمَا مُو سِي تَا يَانِي
 قُرْ اِنِ فَرُضِيَه سِوَا قَوْمَه نَا قِي اِمَا مُو اُو جِي نِي تِي
 فَرُضِيَه اِي كِي نَا دِ لُو غِ اِنْدِ وِيَه سَجْدَه جِي نِي تِي
 نَا يِي وُ دِ لَنُو سِي دَنَه فَرُضِيَه مَازِ جِي نِي تِي

ترپسو

3B

*Boga znati Jednoga i pet vakata klanjat',
i ramazan postiti farz je ovako svakom znat'.*

*Mala, zekat davati, farz je onome ko ga ima,
i na Kabu otići, farz je ko mala ima.*

*U abdesta farzova, četiri su, znaj hi ti,
ruka, obraz i noga, svakom valja oprati.*

*Glavu mesh učiniti, mokrom rukom potrati,
u gusula farza tri, prvo usta izaprati.*

*U nos vodu turiti, pa si vudžud oprati,
tri tejemum farza ima, prvo nijjet činiti.*

*Udrit' rukam' po zemlji, po obrazu potrti,
opet udrit' po zemlji, ruke s laktim potrti.*

*Prid namazom farza šest, radi hi ti uznati,
od namaza vakat znat' i sebe opačiti.*

*Namaz di ćeš klanjati, ono misto očistit',
avret misto pokriti prid na kibletu stat'.*

*Šart je nijjet učinit', što ćeš namaz ti klanjat'.
u namazu unutra šest je farza, dobro znat'.*

*Prvo tekbir učinit', na kijamu stajati,
Kur'an farz je svakome, na kijamu učiniti.*

*Farz je ići na ruku' i dvije sedžde činiti,
najpotljeno sjedenje, farz je nama činiti.*

تر بسو وخته او بوسته بر روی بیت جینتی
 ناله بیوه جماعه مسببه دوبر و جوائی
 بوستوز نانی واقنوعه اوزور دوا حشامه
 اووه ز نانی شرطوه ترکتو والاسوا قومه
 داته و غود اوینا قوتیه مذهبا ایام
 جواب عوتی بودای بو حشقه امام اعظم
 نغو و بییم قو لوم بسو عملاه ادمو و
 قاق حیب اوک قازوا و ناقو حی ادمو
 اییوش و الاجاره ز نامت ایدو و موجینتی
 واجب نامیه بسوا قومه خبرد و وجینتی
 اینغویم و کبلیم و اجیم بوغدا بسوه میلوت
 ای مخرجت بسوا فده ساقرو اینا ناس
 اید بود و فده بوغده اوئی بسوا فده خبر الناس
 ناد و اسویته سلامت دوا حیمیه نو او د ناس
 بوزه نصرت حیم بودای ناد و شما بسوا فده
 سوبتله او براره د بود و نا او بود و اسویته
 ازا اوغ شتا اجمالیه خوبه ز نانی والا
 ای او در روز نیه خوبا کو و ایسه والا
 علم اوز نانی ایبامتی یرجه نبی والا
 علم ند بود نغو بمعرفت اوز نانی تج
 بسوا فده حودای ایغلدای سنو قوجینی ایدی
 شتویه بسو بر یابی شتویه روز نغو فدی

4A

*Tri su farza u posta, prvi nijjet činiti,
Jela, piva, džima'a³² sebe dobro čuvati.*

*Postu znati vaktove, o(d) zore do ahšama,
ove znati vaktove turčinu valja svakome.*

*Da te kogod upita ko(je) ti je mezheb-imam,
dževab njemu ti podaj, Ebu Hanife imam Eazam.*

*Njegovijem kavlom sve amele radimo,
kako hi je on kaz'o, onako hi radimo.*

*I još valja cara znat' i dovu mu činiti,
vadžib nam je svakome hajr dovu činiti.*

*I njegovim većilim', da him Bog da sve milost,
i merhamet svakada, na fukaru i na nas.*

*I da budu kod Boga oni svakada hajrun-nas,
na dva svita selamet, dova him je to od nas.*

*Bože, nusret him podaj na duš'ma svakada,
svitla obraza da budu na obo svijeta.*

*Iza ovog šta ima, lipa huja znat' valja,
i od ružnije huja čuvati se svakome valja.*

*'Ilm uznaj i pamti, jer će tebi valjati,
'ilm ne da pod nogu i ma'rifet uznaj ti.*

*Svakud hodaj i gledaj što ko čini i radi,
što je lipo primaj ti, što je ružno ne radi.*

غلای سقیتمکش ز بودیت ای او نوکی ای اودنه
 سقیتم بودش د و بودنه نسی آنخی اود بودنه
 نیاب بوسو سوادده بقوغود رادی ایچینی
 آروزینه بقده بوسلوانه ایچینی
 ای اون سیم لیا بوسو اقدی مستون ایچینی
 ای اون سوتر او جتنو او رحتو بوجینی
 تینخودی برار بوسلان بودی سوا فرید
 اود ز لاخویه راقلوش لپیوی جوی بوقلان
 سبه اوز لا تجموای بنوا فاته سوه قلا نای
 ناجر ایدی ز کات دای فرض یشویه ناو سلالی
 ایواجبه سوه اوز نای سنت یشویه نو پر ای
 مکر و هاسه تی جوی مر دار حویه نبر پای
 حرام یشویه نرادی ایبقوغه مقودی
 اومیحانونه ایدی ایبقیمسه ناینادی
 رضا بوزی طلب جینی سوه حوالو بوغوجینی
 بوغجه دانشتو حوله نسه نویشتا و جینی
 بیواودر عیها اود کفره نویه سلاجیه نخلوع
 ذکر جینی سووغه بوغه نویه جسته نغساوه
 نقتیه اوسر جوعشوق الله نایر قود کراته
 نیامانی فکراته سوبیم سرجم یا الله
 نموی بی نجاهله دانوردش و یشیمات
 جاهلسقیه صحبت و تره توره بوری تیزونا

اورعله

4B

*Gledaj s kim ćeš zboriti u noći i u dne,
S kim budeš do podne, ti si onak(i) od podne.*

*Lijep poso svakada tko god radi i čini,
a ružnije nikada poslova ne učini.*

*I on sebi lijepo svakadi misto načini,
i on sutra u Džennetu u rahatu počini.*

*Ti ne hodi brezposlen, budi svakom poklonjen,
od zle huje zaklonjen, lipoj huji poklonjen.*

*Sebe o(d) zla ti čuvaj, pet vakata sve klanjaj,
na hadž idi, zekat daj, farz što je ne osta(v)ljaj.*

*I vadžibe sve uznaj, sunnet što je to primaj,
i mekruha se ti čuvaj murdar (hrđave) huje ne primaj.*

*Haram što je ne radi i nikoga ne kudi,
u mejhanu ne idi i ni s kim se ne inadi.*

*Riza Bož(j)i taleb čini, sve hvalu Bogu čini,
Bog će dat' što hoće, ti se nevišt tu učini.*

*Biž' od griha, od kufura, to je slađe svakom nego halva,
zikir čini svoga Boga, to je čišće nego s(a)ve.*

*Nek' ti je u srcu aškullah, na jeziku zikrullah,
na pamet ti fikrullah, svijem srce, ja Allah.*

*Nemoj biti z džahilima da ne budeš ti pišman,
džahilski je sohbət vatra, tude budi ti poznan.*

اوردعلمه ای اود حوجه نبی زری
 بشنوی قازو فی اویا حقی ایدری زری
 اینستوز نادش سیرویوی بی بی فی قازری
 ایسوی بودوشو غم هویا سیه مانی
 آقو حوش وصلت ناکلی نه لازری
 ایسویه سیرجه ذکر اللهم اوزری
 بیانی قازم دانی زنادش اوچو
 دانبودش فی سیرید بوغوم موجنو
 اوچامایقوسیلوشانی ایغذ متحکم جیستی
 اینجاسه بویانی خیرد ووا اودنیج بریمی
 اوچامایقو قوعود زنا ایحاطرجم اوسبازی
 ای اوتوعه بوغ ایزنای اود نغیه راضی
 ای اوستالورود بنوقوی اود تبه ستاری بی
 زینایغه اوچونامستوبوری اود نغه دلاجی
 سینه زنائی والاده داسی اوسوا قوع نایغوری
 اسوا قوعه والازنات دینه اوتبه بولی
 ایوی دیچوماله بروجسته ویراغه
 ای سواقاه ایخوره نجوسبوم ایناده
 وشوی رانور انسته ای اومکت ایچسته
 صباح دوبروبامیسته حوجام خاطر یازسته
 ای نازنات حایدنه اوستم خاطر یازینه
 بروجسته محاله عاشقنه ایموقه

5A

*Od uleme i od hodža ne biži,
što ti kažu ti upamti i drži.*

*I što znadeš svojoj braći ti kaži,
i svoju dušu grihovima ne maži.*

*Ako hoćeš vuslet naći, ne laži,
i svoje srce zikrullahom užeži.*

*Ja ti kažem da ti znadeš učeno,
da ne budeš ti prid Bogom mučeno.*

*Oca, majku slušati i hizmet him činiti,
i njoha se bojati hajr dovu od njih primiti.*

*Oca, majku, ko god zna i hator him uspazi,
i onoga Bog zna i od njega je razi.*

*I ostalu rodbinu ko j' od tebe stariji,
znaj ga, ocu na mistu budi, od njega mlađi.*

*Sebe znati valjade da si o'svakog najgori,
i svakoga valja znat' da je o(d)tebe bolji.*

*I vi dico mala, prođite se vraga,
i sokaka huda, među sobom inada.*

*Veš' vi rano ranite i u mekteb idite,
sabah dobro pamтите, hodžam' hatar pazite.*

*I na zanat hajdete, ustam³³ hator pazite,
prođite se mahale, ašikluka i muka.*

---

33 *usta*: majstor, učitelj

د بۇئىق سەبئالە ايوئاقە چوئالە
 بۇقام مئوئاسە اوزا وئىئاس بوسە
 سوسە د بۇئىقە پئيا و ايو اى او قوليم اغرايو
 ايسبە بجا ايوئاقە سسقىيە او جيو
 جقمبە و يرلو بلع اوئقاجە سسواق و لئع
 جقمبە و يرلو و و روج اوز نامكە بوقئوت زوج
 قوزا سسواقودە حودى موز و حاطر پئيا زى
 سسوق بئكاهە نكوا و جبر سسواق و ايزلا زى
 صدسە زئعزدا يوموز وە پئيتايو
 اوئجبا حە د وئو كى بوقوجامسە سسقىتايو
 نئوى عادت بوسئادە سسار ي زئاسئادە
 اجا هلك بوسئادە نائوملاوز ز پئيتادە
 ايفر و رتاد و سسواقو يوز سسقىيە نئو طە زئايو
 ائجە دا پئيتايو و د حوجە دا اوز ئايو
 او د عذابه سوسە سسئو ائماى ايسلا جى
 او د پئو كئشە و لاد زى سسوق ياجى
 اوز مى قران بوئجويد و ستر او جى
 رقت چيئى نئاقو يو وعە نئە او جى
 اى جمانوم نئە اوسئاولاى ئمانە
 سسواق د بوغوبئو چيئى نئيازە
 ذاتە الله سسوق غر بئها او پئىستى
 نئو يو جود وئوالا و اوجسىتى

سمر تکه

5B

*Divojke se bijele, a junake cvijele.
Bakam meću na se, u zao čas po se.*

*Sve divojke pjevaju i u kolim' igraju
i sebe ne čuvaju na mahremskije očiju.*

*Džehennem je vrlo plah, u njega će svaki vlah,
Džehennem je vrlo vruć u ženam' će puknut' žuč.*

*Koja svakude hodi i mužu hatir ne pazi,
svog nikaha ne čuva već pri(d) svakog izlazi.*

*Sad se žene gizdaju, muževe ne pitaju,
od sabaha do noći po kućam' se skitaju.*

*Novi adet postade, stari(h) žena nestade,
a džahiluk postade na to mladež pristade.*

*Igru znadu svakoju, turskije šarta ne znaju,
a neće da pitaju, od hodža da uznaju.*

*Od azaba sve strah imaj i plači,
u dinu ćeš dolaziti sve jači.*

*Uzmi Kur'an, po tedžvidu ter uči,
dikat čini, na krivo ga ne uči.*

*I džematom ne ostavljaj namaze,
svakad Bogu puno čini nijaze.*

*Da te Allah sviju griha oprosti,
tvoju džovdu³⁴ nevaljalu očisti.*

---

34 govde: tijelo

6A

*Smrt će doći, gorak šerbet popiti,
svak' će njega kad popije uzhati.*

*Kad nas stane Munkir, Nekir pitati,
hoću l' him moći ondar kazati.*

*Hoće l' moći ondar jezik zboriti,
hoće l' moći ondar ruka pisati.*

*Kako ćemo u kaburu ležati,
šta li ćemo mi ondara činiti.*

*Hoće l' biti kabur džennetska bahča,
il' će nama biti od vatre kuća.*

*Deder ovde da radimo mi hodže,
da budemo hurijama mi kođe³⁵.*

*Kad budemo na mahšeru prid Bogom,
a sunce nam bude blizu nad glavom.*

*Svak' će sobom hesabove činiti,
i valjade Bogu dževabe dati.*

*I pr(id) Bogom sve deftere učiti,
ako njha mi ne umjeli učiti.*

*Već se mi tu stanemo mučiti,
šta ćemo mi tu od sebe činiti.*

*Da nam tude Bog pokloni Svoj rahmet,
i Pejgamber da učini šefa'at.*

---

35 kodža: muž

زانستوسموی بوغه زینالی بدنوغه
 نیشمورقلی زانمادود و ابوغه
 نیشموی بوغونقد شترکه چینلی
 وکسمو غوسیرجره میلوست چینلی
 وولموغه نق ای اوچا ایما یقو
 برانیشو سستره ای اولاده ایدراغ
 تو بوچنیشم ایور اجامسه سووم بوغ
 ایولیمغه داننه بودم بود نوغو
 بوزه دیراغی میلوسنی قویبی زناد شرا بودیش
 مولچوسه سیوه تیبی زانام غریبه او بر و سستیش
 نیشوسواود زوقواود نوغواود بزقیه اود
 سیلوحوم زبورم حورام سواقم عضوم یارچ
 آفوکناه قوتبینه مالی و لوی اودمنه
 تیبی تو بود و لازم اود کناهه سواقوغه
 قصه بیلی یا سهوا آشکاره اونوشرب
 اشتوحی زانام اینزنام او شته سنی قیاضی
 کفره سهوه عصیانه شترکه بوزه سواقوغه
 زهدک قیبرته موی ساجوا یغه اود سوغه
 اود کبزه اود کینه سستیده بوسله حسده
 اود بونورا ای لازمی اود غریبا هه سوغو
 ریالقه عجبه بر نسو سلتنا غور
 یا سام پیشمات بوزه موی اود غریبا هه سواقوغه

قصه

6B

*Zašto smo mi Boga znali jednoga,
nismo rekli da imadu dva boga.*

*Nismo Bogu nikad širka činili,
već smo Njemu srcem milost činili.*

*Volimo Ga neg' i oca i majku,
braću, sestre i evlade i dragu.*

*Tevbu činim i vraćam se svom Bogu,
i molim Ga da ne budem pod nogu.*

*Bože dragi, Milosni, koji znadeš i vidiš,
molimo se sve Tebi da nam grihe oprostiš.*

*Što su od ruku, od nogu, od jezika, od oči,
sluhom, zborom, hodanjem, svakim udom, ja Rabbi.*

*Ako gunah koptiše mali, vel'ki od mene,
Tebi tobu dolazim od gunaha svakoga.*

*Kasden³⁶ bili, ja sehven,³⁷ ašikare³⁸ unutra,
što hi znadem i ne znam o(d) šta nisi Ti razı³⁹.*

*Kufra, sehve, 'isjana,⁴⁰ širka, Bože, svakoga,
Zuhdi fakir Te moli, sačuvaj ga od svega.*

*Od kibura, od čina, stidna posla, haseda,
od potvara i laži, od grijeha svakoga.*

*Rijaluka⁴¹, 'adžeba⁴², brezposlena govora,
ja sam pišman, Bože moj, od grijeha svakoga.*

---

36 *kasden*: namjerno.

37 *sehv*: grješka, *sehven*: grješkom.

38 *ašikar*: jasno, prisutno.

39 *razi*: ono s čim će Bog biti zadovoljan, što će prihvatiti.

40 *'isjan*: nezadovoljstvo.

41 *rijaluk*: licemjerstvo.

42 *'adžeb*: izraz sumnje.

فَصَلِّهِ اَوْجِنِيهِ اِبْجُوجِحْ دَاغِرِ بِيَاَهَهُ تَرَادِيْمِ
 اَوْ قَبُولِي يَا تَوَابِ شَيْتُو يَا تَوَبُوْدُ لَا زَيْمِ
 سَقْلُوْنَا مَتْسَسَه اِمْلُوْلِمِ اَوْ قَبُولِي يَا رَحِيْمِ
 دَا يَا بُوْدَم قُوْد تَبَه سِيَا قُوْد پُوْرُوْرَاتِ يَا كَرِيْمِ
 تُوُوِي مِيْلُو سِنِيُو بُوَسْلَانِيُو بِنِيُوِيَه دُو شُوَا سِنِيُوْمِ
 اُوْنِيَه تُوُوِيُوْرَا پُوُوِيْد سِيَا قُوْم قَا زُوَا سِنِيُوْمِ
 حَقْمِ پُرَا وُدَم بُوَسْلَانِيَه اَسْمُو جِنُو سِيُوُوِيَه
 حَقُو پُرَا وُدُو سِيَا قُوُوَا وُنِيَه قَا زُو سِيُوُوِيَه
 سِيُوَه يَا سِرْجَمِ وِيْرُوِيْمِ زِيْيَمِ اِقْرَا ز جِنِيْمِ
 دَا يَه اُوُوَا قُو شَيْتُو اُوْرَا غَا رَه عُو وُو رِيْمِ
 غِيْرَه وُه نَامِ بُوُقْلُوْنِي اُوْد شَيْطَانَه زَا قْلُوْنِي
 اِمْلَانِ نَامَه بُوُقْلُوْنِي قَا دُو اُوْرَا وُنِيَا اِنْتَه
 دَا يِي سِرْجَمِ وِيْرُوِيْمُوَا يِيْرَجِيْمِ زَا وِيْر شَيْمُو
 لَا اِلَهَ اِلَّا اِنْتَه مُحَمَّدٌ رَسُوْلُ اِنْتَه
 اُوُوِي كِتَابِ شَيْتُو نَا پِيْسَا حِ يَا سَه حُوْمِ سُوُوِيَه
 آفُو شَيْتُو عُوْدُ بُوْدَه سَهْوَه دَا يِي اُوْنْدَه پُوِيْرَا وُه
 تَقُوْبُرُو اُوْجِي اِيْنَا اُوْحِي قَا نِدُو وِيْدِي اُوْعُو
 حِيْرِدُو وُوْمِ اِي رَحِيْمِ دَا مَه تَرَابُوْرَا وُه
 قُو بُوُوُو عَمَلِ رَا دِي دَا مُو بُوْدَه پَرِيْدِيْمِ نُوُو
 رَحِيْمُوْمِ غَه اُوْبَسْلِي نَادُوَا سِيُوِيَه يَا عَقُوْرُ
 حُوُوَا رِيْحِ عُو وُوْرِيْمِ قَا رَسْمَه نَا پِيْسَا وُه
 بِيَكْتِ اِيْكِيُوْرَسْكَا نِ دُوْرَقَسَه زَنَادَه پُوُوِيْرَا وُو

تاریخ

7A

*Kast učinih i počuh da grijeha ne radim,
ukabuli, ja Tevvab, što ja tobu dolazim.*

*Sklonjam Ti se i molim, ukabuli, ja Rahim,
da ja budem kod Tebe svakad probran, ja Kerim.*

*Tvoj milosnik, Poslanik, što je doš'o (s) Istinom,
on je Tvoju zapovid svakom kaz'o istinom.*

*Hakkom, pravdom, poslan je, insu, džinnu, svakome,
hakk i pravdu svakaku, on je kazo' svakome.*

*Sve ja srcem virujem, jezikom ikrar činim,
da je ovako što ozgara⁴³ govorim.*

*Grihove nam pokloni, od šejtana zakloni,
iman nama pokloni, kad umremo, ja Allah.*

*Da mi srcem virujemo i jezicim' završimo,
la illahe illallah, Muhammedun resulullah.*

*Ovi kitab što napisah, ja se molim svakome,
ako štogod bude sehve, da mi onda poprave.*

*Ti ko' prvo uči i nauči, fajdu vidi u njemu,
hajir dovom i rahmetom da me ne zaborave.*

*Ko po njemu amel radi, da mu bude prid njim nur,
rahmetom ga obeseli na dva svita, ja Gafur.*

*Njemu tarih govorim kad sam ga napisao
bin iki juz seksen dort, nek se znade, potpisao. (1284-1867)*

---

43 iz prethodnih stihova.

وَتَسْعًا نُومِسْجَاوِيَا سَمَّ نَفَه سَوِيرِ شِيُو
 بِتَنِيَسْتُو مِبَارَك نُوْح قَدَسَه نَاش جَار رُو دِيُو
 بُوْع مُوَدَاوُو حَيَّتْ اِيَا اُو جُو مَوْ حَمْت
 اُو نَعُو زِي دِرَاوِيُو نِيَه نِقُوْم زَحْمْت
 اُو نَعُو وُو حِلَادُو وُو لَقُو سَمُو حِي رَا حَمْت
 اُو نَاي وُجُو يَلَا نِي سِيُو اَد قُو مَوْرَه سِيَاوَا
 اَشْتُو نَامِيَه عِنْد وُزِي عَدَا لَتَه بِ نَظِيْر
 مَجُو نَا حِي وُ قِيَه زِيُو دَا نَام بُوْرَه اُو ت وُزِيْر
 سُو بُوْدُو وُو حِي نِي مَوْ قُو يَه زِعُو دَا ت اِي فَقِيْر
 دَا اُو ت بُوْرَه بِنُوْر زِيُو جُو نَا مَه سِيُوَه وُزِيْر
 سِيُو يَلْتِي سِيُو اَقْدَه مَوْلِي مَوْ سَه زَا نَفَه
 يِر سَمُو رَا حَمْت قُو د نَفَه دَا نَام بُوْرَه سِيُوَه وُزِيْر
 سِتَار وُو مِلَادُو اُو يَد نُو مَالُو وُ لَقُو نَا يَد نُو
 مَوْلِي مَوْ سَه زَا يَد نُو دَا نَام بُوْرَه سِيُوَه وُزِيْر
 طَبِيْع مَوْ يَه كَرِيْم اِي سُو اَقِيَه اِنْ رَحِيْم
 يَانَسَه بُو غُو سِيُوَه مَوْلِيْم نَقْنَا مِيَه اُو نِسُوَه وُزِيْر
 قَدَا مَوْ يِي نَفَه نَتْرَا نِي مُوْدُر وُ عُو غَه
 سِيُو اَقِيَه حُسْنُو دَا وُ د نَفَه نَقْنَا مِيَه اُو نِسُوَه وُزِيْر
 بُو فَقِيْر عِنْدَا لَكْرِيْم سِقْلُو نَا مَتْسَه يَا رَحِيْم
 اِي دُو وُ تِي يَا جِنِيْم نَقْنَا مِيَه اُو نِسُوَه وُزِيْر

محمد
 انا

7B

*U ša'banu misecu ja sam njega svršijo,
petnajestu mubarek noć kad se naš car rodio.*

*Bog mu dao Džennet i ocu mu rahmet,
u njegovu zdravju nije nikom zahmet.*

*U njegovu hladu kol'ko smo mi rahat,
u najvećoj planini, svatko more spavat'.*

*I što nam je sad vezir 'adaleta bi nezir,
među nami dok je živ, da nam bude on vezir.*

*Svi mu dovu činimo, ko je zgodan i fakir,
da on bude puno živ, među nama sve vezir.*

*Svi milleti svakada molimo se za njega,
jer smo rahat kod njega, da nam bude sve vezir.*

*Staro, mlado, ujedno, malo, vel'ko na jedno,
molimo se zajedno, da nam bude sve vezir.*

*Tabi'at mu je kerim i svakom je on rahim,
ja se Bogu sve molim, nek' nam je on sve vezir.*

*Kad imamo mi njega, ne tražimo drugoga,
svak je hušnud⁴⁴ od njega, nek nam je on sve vezir.*

*Bu fakir **Abdulkerim** sklonjam Ti se, ja Rahim,
i dovu Ti ja činim, nek' nam je on sve vezir.*

---

44 hušnud: zadovoljan.

U svojim knjigama o našoj alhamijado literaturi, do sada najpotpunijim prikazima te književnosti⁴⁵, dr. Abdurahman Nametak i dr. Muhamed Huković ne spominju Abdulkerima Zuhdija Defterdarevića i ovaj njegov spjev od blizu tri stotine stihova. Nadamo se da će nakon ovog prikaza Defterdarija, konačno, zauzeti odgovarajuće mjesto u toj oblasti naše pisane riječi.

Zaključak

U ovom radu prezentirani su novi podaci o Abdulkerimu Zuhdiju Defterdareviću, sarajevskom alimu, kaligrafu, kadiji i pjesniku iz 19. stoljeća (u. 1897) i njegovoj porodici iz koje potječe i bosanski valija Abdullah-paša Defterdarija (u. 1785).

Zuhdi je autor više pjesama na turskom jeziku, uglavnom tariha, jedne *Pjesme o Sarajevu*, te duljeg spjeva na bosanskom jeziku, pisanog alhamijado pismom, *Šurut-i islam ve nesajih el-enam bi lisan-i Bosnevi*. Riječ je o nekoj vrsti stihovanog *Ilmihala* namijenjenog, prije svega, djeci, omladini i ženama. Tek nekoliko stihova koji govore o ženama svojevremeno je prezentirao Muhamed Hadžijahić u *Muslimanskoj svijesti*, dok cjelovit spjev do danas nije bio poznat široj čitalačkoj publici. Nije spomenut ni u dva do sada najpotpunija pregleda alhamijado književnosti čiji su autori dr. Abdurahman Nametak i dr. Muhamed Huković. Pjesnik u ovom radu nije pokazao umjetničke pretenzije već mu je bio cilj da na jedan didaktički način izloži islamski pogled na svijet, pozove muslimane na Pravi put i upozori ih na primjereniji način ponašanja.

U ovom radu ponuđena je transliteracija cijelog spjeva od 282 stiha.

---

45 Dr. Abdurahman Nametak, *Hrestomatija bosanske alhamijado književnosti*, Sarajevo, 1981; Dr. Muhamed Huković, *Alhamijado književnost i njeni stvaraoci*, Sarajevo, 1986.

Abdulkerim Deftedarević, Zuhdi, Sarajli and his poem *Šurut-i islam*

Summary

Abdulkerim Zuhdi Deftedarević, a kadi and a poet, is not unknown to our public as he had many times been referred to by authors like Handžić, Hadžijahić, Stojaković, and others. He comes from the prominent Deftedarević family of Alims from Sarajevo that produced ulla, kadis, teachers, statesmen (Abdulah-pasha Deftedarija). He was born in Sarajevo at the beginning of 19th century and died 1897. He was so much respected that people considered him to be the Friend of Allah (*Awliya*). His literary works are written in oriental languages and include a number of poems in Turkish, mainly tarikhs, but also one long poem about Sarajevo. This poem was once presented by Mehmed Handžić who accompanied it by modest information on the author. One codex manuscript of Zuhdi's autograph is kept in the Archives of Serbian Academy of Sciences (No.147) in Belgrade. Deftedarevic was very successful in calligraphy and copying of oriental manuscripts, producing a number of valuable levhas and manuscript copies.

The manuscript we worked on is also kept in Gazi Husrev-bey Library, R-9651. It is copied in black ink, in a nice, vocalized *nashi* lettering on fourteen pages of medium size. The text is edged by two red lines, containing custodia. As far as we are familiar with Zuhdi's handwriting, this could be his autograph. The indication of it is one intervention in the text where the word *Jannah* is crossed out and the word *Ne'im* is written instead of it. Such interventions used to be made by authors while copyists were rewriting texts making no changes. The year of copying is not mentioned.

This paper offers transliteration of the whole poem of 282 verses.

Key words: Abdulkerim Zuhdi deftedarević, kadi, poet, calligrapher, poem, *Šurut-I islam*, didactic poetry, Aljamiado.